

JOZEF KUTARŇA SDB

Inštitút sv. Jána Bosca

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Bratysława (Słowacja)

Forum Pedagogiczne
2015/2

AKTUALIZACJA SYSTEMU PREWENCYJNEGO KSIĘDZA BOSKO – CZY JEST ONA POTRZEBNA?

Streszczenie: Jednym z paradoksów naszych czasów jest fakt, że chociaż pedagogika jako nauka bardzo rozwinęła swój aparat naukowy, to jednak często pozostaje bezowocna. Ksiądz Bosko już ponad 150 lat temu stosował system wychowania formujący młodzież na „uczciwych obywateli i dobrych chrześcijan”. Zadaniem wszystkich członków Rodziny Salezjańskiej jest aktualizacja jego systemu, aby odpowiadał potrzebom naszych czasów i przyczynił się do społecznej i edukacyjnej pracy z dzisiejszą młodzieżą. Zatem jak korzystać z doświadczenia księdza Bosko i salezjanów w dzisiejszych warunkach?

Słowa kluczowe: prewencyjny system wychowania, pedagogika dobroci, uczciwy obywatel, dobry chrześcijanin

Wprowadzenie

Wychowanie zawsze było problemem uniwersalnym i jednym z głównych tematów w każdej kulturze i życiu codziennym. Dziś jednak staje się sprawą bezwzględnie pierwszoplanową, ponieważ społeczeństwo, w którym żyjemy, globalnie się zmienia i rozwija znacznie szybciej niż w przeszłości. Wychowanie było w historii ludzkości zawsze w centrum zainteresowania i myślę, że także dziś powinno być jednym z najbardziej palących problemów społecznych. Niestety, wydaje się, że pozostaje takim tylko na poziomie teoretycznym.

Konieczność podjęcia tego tematu wypływa także z faktu, że działanie wychowawcze, które w historii ludzkości prawdopodobnie nigdy nie było w aż takim stopniu jak dziś rozważane w sensie teoretycznym, bardzo często pozostaje bez efektów, jest nierozumiane, niedoceniane lub nie ma na nie wystarczającej odpowiedzi, i dlatego uwidacznia się coraz bardziej potrzeba nowego spojrzenia i zdefiniowania, czym jest samo wychowanie. Ponadto pomiędzy światem dorosłych i światem młodych widać pogłębianie się pewnego rozdźwięku, co powoduje, że obie strony mają trudności, aby zrozumieć siebie nawzajem. Rzeczywistość ta nie

jest już dziś tylko wynikiem „klasycznej” luki pokoleniowej, lecz także złożoności **nowych stosunków społecznych**, których nasze postmodernistyczne czasy wciąż dostarczają. To oczywiście stosuje się nie tylko do wychowania w ogóle, ale także do tego z przymiotnikiem „chrześcijańskie”.

Ogromny napływ informacji za pośrednictwem mediów i internetu, zmiany stylu życia wpływające z postępu technicznego i naukowego oraz przyspieszenie procesów historycznych wskazują, że dziś kwestia wychowania powinna być bardziej żywa i pilna niż kiedykolwiek wcześniej. Wydaje się, że wszystkie zmiany strukturalne w społeczeństwie, które miały miejsce w ostatnim okresie historycznym, doprowadziły nas do nowego rozumienia problemów związanych z wychowaniem.

My, salezjanie, otrzymaliśmy od założyciela nie tylko charyzmat bycia wychowawcami, ale przede wszystkim wezwanie do podejmowania i rozwiązywania wyżej zasygnalizowanych problemów profesjonalnie i z całą odpowiedzialnością. Zachęca nas do tego przełożony generalny salezjanów – następca księdza Bosko – Pascual Chávez, pisząc z okazji 200. rocznicy urodzin założyciela zgromadzenia: „Przed kilku laty zwróciłem szczególną uwagę na znaczenie pogłębienia pedagogii Księdza Bosko; obecnie to spostrzeżenie zamierza być przełożone na program do zrealizowania w tym drugim roku przygotowań do obchodów dwusetlecia. Tak pisałem: «Dziś koniecznym jest pogłębić pedagogię salezjańską, tzn. potrzebę studiowania i urzeczywistniania odnowionego systemu prewencyjnego, którego pragnął ks. Egidio Viganò, [...] rozwinąć jego wielkie zalety, zmodernizować jego zasady, idee, wskazania; aby zinterpretować na dzisiaj jego podstawowe zamysły: większą chwałę Bożą i zbawienie dusz; żywą wiarę, niezachwianą nadzieję, duszpasterską miłość; dobrego chrześcijanina i uczciwego obywatela; trójmian «radość, nauka i pobożność»; zdrowie, naukę i świętość; pobożność, moralność i kulturę; ewangelizację i cywilizację. To samo należy powiedzieć, gdy idzie o główne ukierunkowania metody: sprawić wpierw, by cię polubiono, bardziej niż, by się ciebie bano; rozum, religia, dobroć; ojciec, brat, przyjaciel; duch rodzinny zwłaszcza na rekreacji; zdobycie serca; wychowawca poświęcony dla dobra swoich uczniów; pełna wolność skakania, biegania i hałasowania»” (Chávez 2011).

Co to jest system prewencyjny? Pietro Braido, największy ekspert w tej dziedzinie, stwierdza: „*System prewencyjny* jest określonym modelem edukacyjnym, którego celem jest raczej unikanie odchyłeń i błędów dorastającej młodzieży niż ich tłumienie. Don Bosco ma na celu promowanie wszystkiego, co jest korzystne dla wzrostu osobowego jednostek. Metoda ta może być stosowana w «normalnych» sytuacjach edukacyjnych (w zakresie profilaktyki pierwszorzędowej) lub w sytuacjach chłopców, u których pojawiają się znaki identyfikacji z postępowaniem odbiegającym od normy (prewencja wtórna), lub w przypadku już ustrukturuowanych zachowań antyspołecznych (trzeciorzędowa profilaktyka). Tak więc kryterium zapobiegania pozostaje nie tylko aspektem księdza Bosko, ale *zasadniczą perspektywą*, która zawiera wszystkie jego metody” (Braido 1995, s. 119). Ponadto Pietro

Braido twierdzi, że całe doświadczenie edukacyjne księdza Bosko jest prewencyjne. Jest także **pozytywne i planujące**, zaangażowane w teraźniejszość, ponieważ chce zapewnić przyszłość młodym ludziom i społeczeństwu obywatelskiemu, w którym będą pracować. Prewencyjne jest też dlatego, ponieważ ks. Bosko liczy na instytucje i osoby, które chcą zagwarantować ciągłość i dynamikę tego przedsięwzięcia.

Przełożony generalny Towarzystwa Salezjańskiego corocznie przekazuje salezjanom tzw. wiązanekę. W 2013 roku ks. Chávez pisał do salezjanów w następujący sposób: „Wzorem Księdza Bosko – wychowawcy ofiarujemy młodzieży Ewangelię radości, stosując pedagogię dobroci” (Chávez 2012, s. 1). W jego komentarzu do tego tekstu czytamy: „Wiązanka 2013 ma za cel zgłębienie jego propozycji wychowawczej. Mówiąc konkretnie, chcemy przybliżyć się do księdza Bosko jako wychowawcy. Chodzi więc o pogłębienie i zaktualizowanie systemu zapobiegawczego. Także tego zadania nie traktujemy wyłącznie z pozycji intelektualnej. Z jednej strony, konieczne jest z pewnością dogłębne studium pedagogiki salezjańskiej, aby uaktualnić ją według wrażliwości i wymogów naszych czasów. Dzisiaj, oczywiście, konteksty społeczne, ekonomiczne, kulturowe, polityczne, religijne, w których dane jest nam przeżywać nasze powołanie i realizować posłannictwo salezjańskie, uległy dogłębnej zmianie. Z drugiej strony, dla zachowania charyzmatycznej wierności wobec księdza Bosko, naszego Ojca, równie konieczną rzeczą jest przyjęcie za swoje treści i metody jego propozycji wychowawczej i duszpasterskiej. W obecnym kontekście społecznym jesteśmy wezwani, by być wychowawcami świętymi, tak jak on był święty, i tak jak on oddając swoje życie, pracując z młodzieżą i dla młodzieży” (Chávez 2012, s. 1). Krótko mówiąc, chodzi o ponowne odkrycie systemu prewencyjnego.

W oparciu o praktykę, ale także o teorię ks. Bosko, trzeba przenieść na grunt współczesny wielkie intuicje i podstawowe elementy systemu prewencyjnego. „Trzeba unowocześnić jego zasady, pojęcia i wstępne ukierunkowania, dokonując nowej interpretacji na płaszczyźnie teoretycznej i praktycznej zarówno głównych założeń ideowych, jak i wielkich ukierunkowań metodologicznych. Wszystko to na korzyść formacji «nowej» młodzieży z XXI wieku, wezwanej do życia i konfrontacji z bardzo obszerną i nieznaną skalą sytuacji i problemów, w zdecydowanie odmiennych czasach, których krytyczną analizę podejmują także nauki humanistyczne” (Chávez 2012, s. 2).

W przeszłości księdza Bosko wspomniano tylko w kontekście jego pedagogiki i praktyki wychowania, ale widząc obecne problemy społeczne (nie tylko na Słowacji), mamy dużą świadomość wymiaru jego pracy socjalnej. Wiadomo, że celem jego działalności było wychowanie młodych ludzi na „uczciwych obywateli i dobrych chrześcijan”. Przełożony generalny salezjanów w swoim komentarzu ponownie proponuje perspektywę i zasadę księdza Bosko: kształtowanie młodego człowieka na „uczciwego obywatela i dobrego chrześcijanina” (Ceria 1956, s. 203). Czy jest to wyzwanie realne także dzisiaj? Nasz świat przechodzi nie tylko kryzys gospodarczy, ale przede wszystkim etyczny, w którym stopniowo wartości

zastępowane są przez pseudowartości, młodzi ludzie przyjmują za nie zupełnie co innego niż ich rodzice i często także nauczyciele... Czy nie jest to nasza wina, błąd Kościoła, że nie potrafimy zaoferować wartości w nowoczesnych formach, w sposób, dzięki któremu młodzi będą w stanie je zrozumieć i zaakceptować? Czy nie panuje przekonanie, że Kościół katolicki, a głównie część jego hierarchii, żyje w innym świecie niż ludzie młodzi, a między nimi wyrasta coraz większa bariera, której z czasem nie da się pokonać? Ksiądz Bosko w odpowiedzi na ówczesne problemy w pracy wychowawczej zaproponował dwumian: uczciwy obywatel – dobry chrześcijanin. Był przekonany, że oba elementy tego dwumianu nie mogą pozostać rozdzielone, dawał młodym wszechstronne wychowanie: ludzkie i chrześcijańskie, wychowywał integralnego człowieka.

Przełożony generalny Pasqual Chávez podkreśla: „Powinniśmy iść w kierunku ponownego potwierdzenia zaktualizowanego «wyboru społeczno-polityczno-wychowawczego», jakiego dokonał Ksiądz Bosko. Nie oznacza to promowania ideologicznego aktywizmu, związanego z określonymi wyborami politycznymi partii, lecz formowanie do pewnej wrażliwości społecznej i politycznej, która jednak prowadzi do inwestowania własnego życia dla dobra ludzkiej wspólnoty, angażując życie do wypełnienia misji, z ciągłym odniesieniem do niezbywalnych wartości ludzkich i chrześcijańskich. Mówiąc innymi słowy, ponowne rozważenie społecznej jakości wychowania powinno rozwijać tworzenie konkretnych doświadczeń zaangażowania społecznego w najszerszym znaczeniu tego słowa” (Chávez 2012, s. 2).

Należy również ponownie mówić o kategorii „dobry chrześcijanin”. Ksiądz Bosko, żarliwie zapalony dla „dobra dusz”, rozumiał dwuznaczności i ryzyko ówczesnej sytuacji społecznej. Przeciwwstawił się jej założeniom i w nowym stylu podejmował działalność wychowawczą pomimo swoich bardzo słabych zasobów kulturowych, gospodarczych i innych. Istotą jest to, jak pomóc człowiekowi odkryć własne powołanie, prawdę o jego osobie, i znaleźć sposób, by zgodnie z tą prawdą żyć. To jest przestrzeń, w której wierzący mogą zaoferować swój najcenniejszy wkład.

Jednak w jaki sposób dokonać aktualizacji zasady „dobry chrześcijanin”? Jak można dzisiaj ochronić humanistyczno-chrześcijańską integralność projektu, złożonego z formalnych lub głównie religijnych i duszpasterskich inicjatyw, przed zagrożeniami wynikającymi z nowych i starych postaw fundamentalistycznych i ekskluzywistycznych? Jak zmienić tradycyjne wychowanie w kontekście „społeczeństwa monoreligijnego” w wychowanie otwarte i równocześnie krytyczne wobec współczesnego pluralizmu?

„W jaki sposób wychowywać do samodzielnego życia i – jednocześnie – do bycia uczestnikami świata wielowyznaniowego, wielokulturowego, wieloetnicznego? Mając na uwadze współczesne odejście od tradycyjnej pedagogiki posłuszeństwa, adekwatnej do pewnego typu eklezjologii, w jaki sposób promować pedagogię wolności i odpowiedzialności, zmierzającą do uformowania osób odpowiedzialnych, zdolnych do podejmowania dojrzałych decyzji, otwartych na

relacje międzypersonalne, włączonych aktywnie w struktury społeczne, z postawą nie konformistyczną, lecz konstruktywnie krytyczną?” (Chávez 2012, s. 3).

Podsumowanie

Ksiądz Bosko napisał traktat na temat systemu prewencyjnego po 36 latach doświadczeń wychowawczych i, jak przyznał, na prośbę innych przedstawiając jego podstawowe zasady. Czas życia księdza Bosko to stosunkowo stabilny okres historyczny, ale później wszystko zaczęło zmieniać się bardzo szybko, dlatego też nie jest chyba możliwe, aby określić dokładne warunki i precyzyjne dyrektywy, jak korzystać z systemu prewencyjnego w oratorium, jak stosować go w szkole, w rodzinie i innych środowiskach czy instytucjach. Po prostu trzeba poznać zasady księdza Bosko, ich ducha, paść jego gorliwością o zbawienie dusz, miłością do młodych i do Najświętszej Maryi Panny, i poznawać potrzeby młodych ludzi. Wtedy nasze serca i zdrowy rozsądek pokażą nam, jak i co dokładnie mamy robić... Gdy dziś trzy główne filary, które ksiądz Bosko uznawał za podstawę systemu prewencyjnego – rozum, religia i dobroć (miłość wychowawcza) – są coraz bardziej zagrożone przez styl życia, i tym samym osłabione, istotne jest, aby każdy wychowawca przede wszystkim urzeczywistniał zasady systemu prewencyjnego. Uważam, że system wychowawczy ks. Bosko nie straci aktualności pod warunkiem, że wykorzysta się jego zasady wychowawcze, w szczególności słynne trzy filary, tak intensywnie jak on, i że nasze życie będzie skierowane na potrzeby młodych ludzi tak jak jego.

Bibliografia

- Braido P. (1995). *La prassi di don Bosco e il sistema preventivo. L'orizzonte storico*. W: Martinelli A., Cherubin G. (red.). *Il sistema preventivo verso il terzo millennio: atti della XVIII Settimana di spiritualità della Famiglia salesiana, Roma – Salesianum 26-29 gennaio 1995*. Roma: Editrice S.D.B., s. 119-177.
- Ceria E. (red.). (1956). *Epistolario di San Giovanni Bosco*. T. II. Torino: SEI.
- Chávez P.V. (2011). *Przygotowanie do dwusetlecia urodzin Księdza Bosko*. Salezjanie.pl, dostępny na: <http://salezjanie.pl/czytelnia/przygotowanie-do-dwusetlecia-urodzin-ksiedza-bosko> (otwarty 1.02.2011).
- Chávez P.V. (2012). *Wiązanka 2013*. Salezjanie.pl, dostępny na: http://salezjanie.pl/sites/default/files/pliki/czytelnia/7054/prezentacja_wiazanki_2013.pdf (otwarty 3.02.2011).

ACTUALIZATION OF PREVENTIVE SYSTEM OF JOHN BOSCO – IS IT NECESSARY?

Abstract: One of the paradoxes of present times is that pedagogical science developed the scientific tools but it often stays without results. It has already been 150 years since Don Bosco developed educational system that forms young people to become honest Christians and good citizens. It is role of all members of Salesian family to update the system, considering the needs of the present time to support social and educational work of the current youth. How to apply the experiences of Don Bosco and Salesians for modern conditions?

Key words: preventive educative system, pedagogy of kindness, honest citizen, proper Christian

Jozef Kutarňa – salezjanin, magister inżynier, doktor teologii, dyrektor Inštitútu sv. Jána Bosca w Žylinie na Słowacji, kierownik Katedry Pracy Socjalnej z Dziećmi i Młodzieżą w Wyższej Szkole Służby Zdrowia i Pracy Socjalnej im. św. Elżbiety (Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety) w Bratysławie. Wybrane artykuły i rozdziały w pracach zbiorowych: *Rodina – prvotné miesto humanizácie spoločnosti* (2011), *Svedomie a zmysel života medzi prirodzenosťou a kultúrou* (2011), *Výchova v rodine* (2014). Adres do korespondencji: Rajecká 17, 0101 Žilina, Slovakia. Adres e-mail: jozef.kutarna@gmail.com.